

Ks. KRZYSZTOF STANIECKI

EKLEZJOLOGICZNY CHARAKTER ŚWIĘTA OFIAROWANIA NMP

Papież Paweł VI dnia 21 XI 1964 r. ogłosił Najśw. Maryję Pannę Matką Kościoła. W tym dniu święcimy Ofiarowanie NMP, Jej stawienie przed Panem, czy może lepiej: uobecnienie w Świątyni. Liturgia bizantyjska zwie to święto Wprowadzeniem albo Wejściem do Świątyni. Na Zachodzie ma ono skromną rangę trzeciej klasy (dawniej ryt zdwojony większy) dziś memoria pojawił się dopiero po wyprawach krzyżowych¹. Na Wschodzie, w Jerozolimie znane było już w VI w.² Dziś w Kościele prawosławnym i w Kościele bizantyjsko-katolickim (bizantyjskiego obrządku) należy do 12 głównych świąt, nad którymi stoi tylko Pascha³.

Czy połączenie święta Ofiarowania NMP z eklezjologicznym tytułem Maryi jest czysto przypadkowe? Czy obchodzenie w tym dniu uroczystości ku czci Matki Kościoła, czyli całego ludu chrześcijańskiego, jest czymś zupełnie nowym?

Bezspornie odczuwa się brak dnia maryjnego o charakterze eklezjologicznym. W dzień oktawy Bożego Narodzenia i w dzień Zwiastowania czcimy Maryję w blasku tajemnicy Wcielenia, co zresztą należy podkreślać w całym kulcie Bogarodzicy. Dzień Jej Oczyszczenia mówi nie tylko o Wcieleniu Słowa, ale też o dziele Odkupienia i o roli w nim Maryi. Uwydatnia to zachodnie, późniejsze zresztą, święto Matki Bożej Bolesnej. Święta: Poczęcia i Narodzenia NMP przypominają, iż stoi Ona w rzędzie córek Adama, wśród rodzaju ludzkiego, ale też przypominają, że wyniesiona została ponad nas dzięki łasce Zbawiciela. Wniebowzięcie Bogarodzicy stawia przed oczy udział Maryi w chwale Zmartwychwstałego przed nami wszystkimi. Chrystologia i soteriologia, charytologia i eschatologia mają więc swoje maryjne święta.

Czy należy stworzyć nowe święto maryjne o charakterze eklezjologicznym, czy też należy doszukać się święta tej treści wśród już istniejących?

¹ Ks. J. Buxakowski, *Najśw. Maryja Panna w liturgii*, W: *Gratia plena. Studia teologiczne o Bogurodzicy*, Poznań (1965), 104.

² Tamże.

³ Do świąt tych należą święta Pańskie: Boże Narodzenie, Epifania, Ofiarowanie Chrystusa Pana — Spotkanie, Palmowa Niedziela, Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Św., Przemienienie Pańskie, Podwyższenie Krzyża Św., które nie ustępują żadnemu świętu i święta maryjne: Narodzenie, Ofiarowanie, Zwiastowanie i Zaśnięcie — Wniebowzięcie, które — gdy wypadną w niedzielę, lub inne uroczyste święto Pańskie — są zawsze komemorowane, Zwiastowanie nawet na Wielkanoc.

Zdaje się, że rolę takiego święta doskonale może spełnić dzień Ofiarowania NMP — Praesentatio BMV. Wprawdzie można postawić zarzut, że święto to swój początek zawdzięcza legendzie, stąd może lepiej byłoby w jego miejsce ustanowić nowe, ale trzeba pamiętać, że początek święta Niepokalanego Poczęcia też nie jest wolny od wątku legendarnego. Przedmiotem tego święta oprócz Poczęcia przez Annę i Niepokalanego Poczęcia NMP było zwiastowanie Annie przez anioła tegoż poczęcia⁴.

Najstarsze święta chrześcijańskie to święta jakiegoś zdarzenia (Mysterium Vitae) z życia Chrystusa Pana, Najśw. Maryi Panny czy Świętych. Zdarzenia te ukazują nam jakąś prawdę wiary. Cały akcent czasem spoczywa na samym zdarzeniu, a czasem bardziej przesuwają się na prawdę, której to zdarzenie jest wyrazem, dowodem, czy objawieniem. Zdarzenia te są albo biblijne, a więc pewne, albo pozabiblijne — w dużym stopniu legendarne. Przy biblijnych daje się czasem zaobserwować słabe przesunięcie akcentu ze zdarzenia historycznego na prawdę dogmatyczną w liturgii święta. Tak np. święto Zwiastowania NMP zwane w pewnych wypadkach co najwyżej Zwiastowaniem Pana jest wciąż w pierwszym rzędzie świętem zdarzenia, choć jest to uroczystość centralnej tajemnicy wiary: Wcielenia Syna Bożego, a także Boskiego Macierzyństwa Jego Matki. Przy świętach nie opartych na opisie Pisma św. akcent z legendarnego zdarzenia przesuwają się raczej na prawdę wiary, którą opis tego zdarzenia miał wyrazić. Przykładem mogą być święta Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia, gdzie nie chodzi o stwierdzenie wymykającego się badaniom historycznym dziejowego faktu, ale o podkreślenie prawdy dogmatycznej przewyższającej zdarzenie historyczne, co do którego wiemy tylko, że miało miejsce.

Podobnie ma się rzecz ze świętem Ofiarowania. Opis pozabiblijny niepewnego zdarzenia z życia Maryi zawiera w sobie pewną treść teologiczną. Wychowanie Maryi w świątyni, a nawet w świętym świętych i karmienie Jej tam przez anioła to wątek legendarny. Jest jednak faktem bezspornym że Maryja kiedyś po raz pierwszy stanęła w świątyni jerozolimskiej. Obecność Jej tam przywodzi na myśl bogate skojarzenia z zakresu prawd wiary. Ma to swój wyraz w liturgii. Przecież Maryja jest sama świątynią bożą o wiele doskonalszą od zbudowanej w Jerozolimie. Podkreśla to kolekta tego dnia w liturgii rzymskiej stwierdzając, iż Bóg w tym dniu NMP, mieszkanie Ducha Św., raczył uczynić obecną w świątyni. Antyfona na Magnificat, choć tylko dostosowana i odpowiednio skrócona, mówi o Maryi jako świątyni Pana i świątynicy Ducha Św. Lekcja mszalna i ewangelia ze mszy wspólnej harmonizują z tą główną myślą święta.

Myśli powtarzane przez liturgię rzymską w bogatszy i głębszy sposób podają teksty liturgii bizantyjskiej, która święto obchodzi uroczystie. Tropar święta Ofiarowania obecność Maryi w świątyni uważa za zapowiedź zbawienia ludzi. Maryja zapowiada Chrystusa, jest wypełnieniem planu Stwórcy⁵. Na tak szerokie tło teologiczne rzuca liturgia tego dnia w kondakionie te same myśli, które powtarza liturgia rzymska: „Maryja jest

⁴ Buxakowski, dz. cyt. 105; o. J. Domański, *Niepokalane Poczęcie NMP*; W: *Gratia plena*, jw. 206; M. Gordillo, *Compendium theologiae orientalis*, Rzym. 1950, 153-155.

Leitourgicon, Lwów 1905, 458.

przeczystą świątynią Zbawcy, drogocennym mieszkaniem, Dziewicą, świętym skarbcem chwały bożej, zostaje wprowadzona do domu Pańskiego, a wraz ze sobą wprowadza łaskę, która jest w Duchu Boskim, dlatego też aniołowie wyśpiewują, że Ona jest mieszkaniem niebieskim". Apostoł (epistoła) z listu do Hebrajczyków mówi o urządzeniu świątyni starotestamentalnej, a ewangelia o Maryi i Marcie, z dokomponowanym zakończeniem identycznym z ewangelia w liturgii rzymskiej, najczęstsza w święta maryjne liturgii bizantyjskiej, dobrze wyrażają tę samą myśl. Śpiew, który jest odpowiedzią ludu na wspomnienie Bogarodzicy w kanonie po konsekracji, podkreśla też, że Maryja jest żywym przybytkiem Boga⁶. Maryja przejęła niejako rolę świątyni. Świątynia starozakonna traci swój dawny sens, dzięki Maryi nabiera nowego. Jeszcze bogatsze myśli zawiera officium zarówno samego święta, jak i dnia poprzedzającego⁷. Już tego dnia zwą Maryję przeczystą świątynią Boga — Słowa, niebieskim mieszkaniem⁸.

Prócz tych głównych tekstów mamy całe bogactwo stychrów niesporów, kanonów i stychrów jutrzni⁹. Obok elementów legendarnych, jak towarzyszące Maryi dziewice ze świecami, chleb przynoszony przez anioła Maryi mieszkającej w świętym świętych, jak obecność Zachariasza, mamy wiele cennych myśli. Maryja karmiona chlebem w świątyni Pana, zrodziła światu Chleb Życia — Słowo. Dla Niego jako wybrana, przeniepokalana świątynia jest poślubiona uprzednio przez Ducha Św. Bogu i Ojcu¹⁰. Tekst ten wskazuje na związek Maryi z osobami Trójcy Św. Maryja, już przed poczęciem czysta, poświęcona została Bogu¹¹. Słowami kanonu jutrzni dnia poprzedzającego święto modli się Kościół Wschodni: „Przebóstwia mnie Bóg zamieszkawszy w Tobie przez miłosierdzie o Wszecniepokalana, czysta i to, co zostało przedtem przez pokarm chytrą wężową skradzione, pokarm nieskazitelności, mnie skażonemu, przywraca”¹².

Stychiry wielkich niesporów święta podkreślają, że Bóg, którego Maryja jest świątynią, przez Jej wejście do świątyni uświęca wszystko i przebóstwia upadłą naturę mieszkańców ziemi. Czytania w niesporach z Księgi Wyjścia i III Królewskiej o poświęceniu świątyni oraz Ezechiela proroka o zamkniętej bramie wskazują na Maryję jako świątynię Bożą. Już w stychrach małych niesporów pojawia się myśl o Ofiarowaniu Maryi. Jest Ona nie tylko świątynią — mieszkaniem Zbawcy, domem Chleba Żywota, ale i żertwą ofiarną¹³. W kanonie jutrzni święta, Maryja jest sławiona jako mieszkanie Boga, ale jest też nazywana Owieczką bez

⁶ Tamże, 458/9.

⁷ Dzień poprzedzający święto w rycie bizantyjskim jest wigilią w szerszym sensie. Takie przedświecie może trwać kilka dni. Wigilia w ścisłym znaczeniu — nawieczerie — poprzedza tylko Boże Narodzenia i Epifanię.

⁸ *Leitourgicon* 457.

⁹ Jutrznia bizantyjska odpowiada co do czasu i miejsca w układzie oficjum rzymskim *Laudesom*. Kanon jutrzni jest częścią zmienną. Jest to złożony dłuższy utwór poetycki na temat tajemnicy dnia.

¹⁰ Stychiry I niesporów dnia poprzedzającego (*Anthologion*, Moskwa 1780, karta 56).

¹¹ Tamże.

Kanon jutrzni dnia poprzedzającego (tamże, 57).

¹³ Tamże, 60.

skazy i Gołębicą bez zmaży, co jest wyraźną aluzją do ofiar starotestamentowych¹⁴. Jest Ona ofiarą miłą Bogu¹⁵.

W jaki sposób Maryja jest żertwą ofiarną? Odpowiedź daje dalszy tekst wyjaśniający, że Ona właśnie zrodziła Boską Ofiarę, tzn. Chrystusa¹⁶. Starosłowiański tekst ma tu określenie „Bożestwiennaho Tielca”, które bynajmniej nie razi nawykłego do biblijnego tekstu ucha pobożnych. Na ikonie Trójcy Św. Rubliewa na stole uczy trzech aniołów przedstawiających trzy Osoby Boże, znajduje się kielich eucharystyczny, a w nim głowa ofiarnego cielca — symbol ofiary Chrystusa¹⁷. Maryja, tak jak ma się stać mieszkaniem Słowa¹⁸, tak też ma być tą, która daje ciało żertwie ofiarnej — Chrystusowi. Ona jest też górą świętą, a od tej góry oderwał się kamień, który sprawia, że ludzie stają się świątyniami; „Oto boża góra święta z jasnymi świecami do wnętrza świętego wchodzi, od Niej oderwie się kamień, który przybytki i bałwany szatańskie zniszczy, ludzi zaś samych uczyni świątyniami i czcigodnymi mieszkaniem”¹⁹. Maryja jest więc świątynią Bożą, mieszkaniem Zbawiciela, świątynią Słowa uświęconą Duchem Św. Jest świętą od początku, ale też staje się przyczyną naszej świętości, dając nam Zbawiciela — Żertwę ofiarną, przez co Ona sama staje się też ofiarą. Daje nam też kamień węgielny budowy Kościoła, na którym my sami jesteśmy budowani, spajani w jeden Kościół Boży. Jest Ona przyczyną naszego odnowienia dając nam Chrystusa Zbawcę — Pokarm Życia. Maryja staje się świątynią, abyśmy my byli uświęceni. Łatwo można tu przejść od Maryi świątyni Bożej, do świątyni jaką jesteśmy my wszyscy, jako Kościół Boży. Skoro Maryja jest świątynią i my jesteśmy świątynią tworząc Kościół, to chyba jasną jest rzeczą, że Maryja jest zapoczątkowaniem Kościoła i Kościołem samym.

Wprawdzie teksty liturgiczne nie wyciągają wprost takiego wniosku, ale nie jest on obcy prawosławnej myśli teologicznej i wschodniej mentalności. Rosyjski teolog prawosławny A. L. Katanski zestawiając teksty Pisma św. o tym, że Ciało Chrystusa jest świątynią (J 2, 18-22) i że Kościół jest budowlą — świątynią (I P 2,5) stara się przekonać, iż z tego zestawienia nauczanie apostoelskie zaczerpnęło myśl, że Kościół jest Ciałem Chrystusa (I Kor 12, 17; Rzym 12, 5)²⁰. Inny wybitny teolog rosyjski Sergiusz Bułgakow wprost utrzymuje w dziele „Kupina nieopalimaja” — „Krzew niespalony”, że święto Ofiarowania NMP to święto „wocerko-wlenja” Maryi czyli święto przejęcia roli Kościoła przez Maryję. Skoro Maryja jest świątynią, która niejako czyni zbyteczną świątynię starego Przymierza i sama w doskonalszy sposób staje się mieszkaniem Boga, a rodząc nam Zbawiciela daje żertwę ofiarną, chleb życia i kamień węgielny nowej budowli, nowego Kościoła, to ma Ona funkcję w pełni eklezjologiczną, stoi w punkcie przemiany ludu bożego starego Przymierza w nowy Lud Boży. Oczywiście zadanie to spełnia jako Matka Chrystusa, dzięki Boskiemu Macierzyństwu uczestnicząc w Jego dziele

¹⁴ Tamże, 66.

¹⁵ Tamże, 68.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Por. Diemina, *Trojca Andrieja Rublewa, Moskwa 1963, 45 i 52.*

¹⁸ *Anthologion*, karta 71.

¹⁹ Kanon jutrzni dnia poprzedzającego (tamże, 59).

²⁰ *Wopros o wriemieni uczeżdzenija Chriistianskoj Cerkwi i cerkownoj ierarchii*, „Cerkownyj Wiestnik” 1886, nr 10, 173/4.

i w ten sposób wpływając na nasze złączenie w Kościół Nowego Prawa. Ona streszcza w sobie Lud Boży Starego Prawa, „zajmuje pierwsze miejsce wśród ubogich Pana, którzy z ufnością oczekują od Niego Zbawienia... Wraz z Nią, wzniosłą córką Syjonu, po długim oczekiwaniu spełnienia obietnicy, przychodzi pełnia czasu, nastaje nowa ekonomia zbawcza... Błogosławiona Dziewica z racji daru i roli Boskiego Macierzyństwa, dzięki czemu jednoczy się z Synem Odkupicielem,... związana jest głęboko z Kościołem”²¹.

Właśnie treścią święta Ofiarowania NMP jest wejście Maryi w centrum Ludu Bożego Starego Przymierza, by zapoczątkować przez Wcielenie Słowa nowy Lud Boży — Kościół Boży powszechny, dla którego to ludu, inaczej niż dla Syna Swego, ale prawdziwie Maryja jest Matką.

²¹ *Lumen gentium* nr 55 i 63.